

УДК 130.122: 37.013

Мережна парадигма управління в освіті як складова інформаційного суспільства

О.О. КОЛЕСНИК

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м.Дніпропетровськ, Україна, E-mail: yu_h@inbox.ru

Авторське резюме

Мережна організація існувала завжди, але саме сьогодні інформаційні технології створюють матеріальну основу для проникнення такого роду структури в усі сфери. Це дозволяє інтерпретувати становлення мережної парадигми управління як один з інноваційних процесів формування інформаційного суспільства. Наслідки від розвитку віртуального середовища у формі мережного суспільства приводять до того, що традиційні форми управління освітою міняють у ньому свої характерні риси й з'являються умови для ефективного застосування нових форм управління, пов'язаних саме з мережним характером освітнього простору як об'єкта управління. На практиці процес мережної модернізації діючих освітніх інститутів і організацій, як правило, означає активне використання інформаційних технологій і суттєве зменшення частки традиційних ієрархічних форм керування за рахунок підвищення частки колективних поліархічних форм. Сьогодні впровадження мережної парадигми управління освітою здійснюється передусім як стохастичний процес входження освітніх організацій у простір мережного суспільства. Основним методологічним недоліком розвитку мережного управління в освіті є відсутність розуміння його специфіки у контексті забезпечення соціального ефекту освітньої діяльності. Перспективним напрямом упровадження мережного управління в освіті є використання цільових методів управління, які орієнтовані на становлення цілком конкретних форм мережної взаємодії в освіті.

Ключові слова: мережна парадигма управління, інформаційне суспільство, філософія освіти.

Network management paradigm in education as a component of information society

O.O. KOLESNIC

Dnepropetrovsk regional Institute of postgraduate pedagogical education, Dnepropetrovsk, Ukraine, E-mail: yu_h@inbox.ru

Abstract

Network organization has always existed, but that today information technologies create the material basis for the penetration of this type of structure in all areas. This allows to interpret the formation of a network management paradigm as one of the innovative processes of information society. The effects on the development of the virtual environment in the form of a network society leads to the fact that traditional forms of management education change it its own characteristics and there are conditions for the effective use of new forms of governance, it is connected with the network nature of education as a space object management. In

© O.O. Колесник, 2014

practice, the process of modernization of the existing network of educational institutions and organizations that generally means use of information technology and the significant decline in the share of traditional hierarchical forms of control by increasing the share of collective polyarchical forms. Today, the introduction of a network management paradigm of education is performed primarily as a stochastic process of entering educational institutions in the space of network society. The main methodological shortcomings of network management in education is the lack of understanding of its specificity in the context of providing social impact of educational activities. Promising area of implementation of network management in education is the use of targeted management practices that focus on the development of very specific forms of network co-operation in education.

Keywords: network management paradigm, information society, philosophy of education.

Постановка проблеми. Формування мереж в освіті і відповідно виникнення необхідності розробки та впровадження мережної парадигми управління нею є складовими та одним з результатів глобальних процесів трансформації суспільства. Глобалізація сама по собі пов'язана зі становленням мережних соціальних структур, оскільки може бути визначена як «прискорюваний процес розширення й поглиблення взаємозв'язків країн світу у всіх сферах сучасного суспільного життя» [4, с. 24] – від економічної до соціальної, від техніко-технологічної до освітньої та соціокультурної. Саме мережі становлять нову соціальну морфологію нинішніх суспільств, а поширення «мережної» логіки вирішальною мірою позначається на ході й результатах процесів, пов'язаних з виробництвом і повсякденним життям, культурою й освітою, управлінням і владою.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження мережного характеру соціальних відносин інформаційного суспільства здійснюється у роботах А. Адамського, М. Кастельса, Г. Соколової, А. Цицарьова та інших вітчизняних і зарубіжних фахівців. Загальновизнано, що формування мереж є найбільш характерною ознакою інформатизації сучасного суспільства, що знайшло відображення у терміні «мережне суспільство». Однак управлінський аспект проблеми, особливо стосовно освітньої сфери, залишається малодослідженим.

Мета дослідження – визначити особливості мережної парадигми управління освітою як складової інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Дослідження соціальної сторони глобалізації, здійснене одним з найвідоміших дослідників інформаційного суспільства сучасності М. Кастельсом, дозволило йому зробити концептуально важливий висновок: в умовах інформаційної ери історична тенденція приводить до того, що домінуючі функції і процеси все більше виявляються організованими за принципом мереж. Мережі якнайкраще відображають запити до структури соціуму як інформаційного суспільства, оскільки вони являють собою відкриті структури, які можуть необмежено розширюватися шляхом включення нових вузлів. Соціальна структура, що має мережну основу, характеризується високою динамічністю і відкрита для інновацій,

не ризикуючи при цьому втратити свою збалансованість. Певною мірою можна вважати, що мережі адаптують традиційні соціальні інститути до потреб інформаційного суспільства. Мережі стають своєрідними «інститутами», що сприяють розвитку економіки, заснованої на інноваціях, глобалізації й індивідуалізації сфери праці, постійним розчленовуванням і возз'єднанням різних елементів сфери культури, орієнтації сфери управління на засвоєння нових цінностей і суспільних умонастроїв, націленості соціальної організації на завоювання простору й знищення часу [3, с. 496].

Загалом мережний характер інноваційного розвитку сучасного інформаційного суспільства обумовлений тим, що нові економічні форми будуються навколо глобальних мережних структур капіталу, управління й інформації, а здійснюваний через такі мережі доступ до технологічних умінь і знань становить у наш час основу продуктивності та конкурентоспроможності. Компанії, фірми та в усе більшій мірі інші соціальні організації й інститути, включаючи соціокультурно-освітні, поєднуються в мережі різної конфігурації, структура яких знаменує собою відхід від традиційних системно-інституційних відмінностей, охоплюючи усіх суб'єктів певного виду діяльності. Безумовно, що такий новий характер процесів у мережних соціальних структурах ставить принципово нові вимоги до управління діяльністю як у виробничих, так і в освітніх мережах.

Для освітньої царини важливим є те, що інвестиції у її розвиток надходять з мережних структур капіталу та економіки в умовах трансформації цієї сфери в один з найважливіших ресурсних компонентів розвитку інформаційного суспільства і відповідно розміщення капіталовкладень.

Сучасна економіка і сучасний капітал можуть працювати й конкурувати лише тоді, коли вони опираються на знання й інформацію, які отримують забезпечення й поширення завдяки інформаційній технології. Таким є конкретний зміст взаємозв'язку між глобальною мережною економікою, що будується навколо електронних мереж, інформаційною формою її розвитку та мережними процесами в соціокультурно-освітній царині.

Таке розуміння ролі мереж у сучасному суспільстві дозволяє інтерпретувати станов-

лення мережної парадигми управління як один з інноваційних процесів формування інформаційного суспільства. Це важливо у соціокультурному контексті, оскільки дозволяє характеризувати мережне управління як один з атрибутивних процесів глобальних цивілізаційних змін постіндустріального зразка. З іншого боку, це суттєво і з погляду методології дослідження реальних соціальних феноменів, оскільки в основі філософського аналізу сучасного процесу формування мережних соціальних структур лежить саме поняття інформаційного суспільства.

Мережна організація існувала завжди, але саме сьогодні інформаційні технології створюють матеріальну основу для проникнення такого роду структури в усі сфери. Головний наслідок такого проникнення – це виникнення нового типу соціальної організації, виникнення суспільства мережного типу. М. Кастельс стверджує, що «однією із ключових рис інформаційного суспільства є мережна логіка його базової структури, що й пояснює концепцію «мережного суспільства» [2, с. 9].

Сьогодні дослідники вважають, що «мережне суспільство, інформаційне суспільство і суспільство знання – це та сама соціальна модель, розглянута з різних позицій. У формулюванні «інформаційне суспільство», робиться акцент на інформації, як двигуні й головній меті виробництва. У формулюванні «суспільство знання» такий акцент робиться на включеності людини у потоки інформації, серед яких їй з неминучістю доводиться «лавирувати». У такому випадку головним умінням стає вміння орієнтуватися у потоках інформації, вміння вчитися, вміння шукати необхідне серед великих інформаційних масивів. У випадку «мережного суспільства» увага акцентується на структурних особливостях суспільства» [6, с. 76]. Тому насправді, на нашу думку, інформаційне суспільство – це термін, який у згорнутому вигляді відображає феномен, який більш точно потрібно називати «мережне інформаційне суспільство знання».

Враховуючи значущість мережних характеристик інформаційного суспільства, не лише М. Кастельс а й інші дослідники (Р. Коллінз, Е. Гідденс, М. Манн, М. Гранноветер) воліють говорити в цих умовах про становлення моделі «мережного суспільства». Нова організаційна парадигма заснована на Мережі як основному системостворюючому елементу соціуму, причому Мережа охоплює всі види відносин: сімейні мережі, підприємницькі мережі, освітні мережі, управлінські мережі. На думку М. Кастельса, мережі є найважливішим компонентом нової реальності поряд з технологічними інструментами (телекомунікаційні мережі, комп'ютери, програмне забезпечення тощо), із глобальною конкуренцією й державою [3].

Виходячи зі сказаного вище, цілком логіч-

ним є висновок про те, що основою становлення мережного управління й обґрунтуванням його як інноваційної управлінської парадигми є розвиток інформаційного суспільства, що за своєю природою носить мережний характер. Наслідки від розвитку віртуального середовища у формі мережного суспільства приводять до того, що традиційні форми управління освітою міняють у ньому свої характерні риси й з'являються умови для ефективного застосування нових форм управління, пов'язаних саме з мережним характером освітнього простору як об'єкта управління. На практиці процес мережної модернізації діючих освітніх інститутів і організацій, як правило, означає активне використання інформаційних технологій і суттєве зменшення частки традиційних ієрархічних форм керування за рахунок підвищення частки колективних поліархічних форм.

Першим процесом, який створює умови для формування й розширення масштабів мережних взаємодій в освіті і мережних форм управлінських практик, є інтенсивний розвиток і поширення інтернет-технологій. Другим процесом формування мережних відносин в освітньому просторі є перенесення в електронне середовище мережі Інтернет різних видів освітньої діяльності відповідно до процесу формування мережної економіки та різноманітних соціальних утворів мережного характеру. Третім процесом є процес включення освітніх організацій та системи управління освітою разом з іншими соціальними інститутами в мережні структури. Вищевказані процеси поєднують усю ієрархічну вертикаль взаємовідносин як в освіті, так і на рівні взаємодії освітніх організацій з усіма іншими соціальними інститутами (тобто мережна модернізація тією чи іншою мірою торкається як рівня освітніх організацій, так і утворених ними об'єднань та органів управління, що ними керують).

Четвертий процес формування мережного освітнього простору має на увазі створення нових мережних напрямків «горизонтальних» соціально-управлінських механізмів, які обслуговують усю різноманітність освітніх організацій. Зокрема, соціально-освітні «горизонтальні структури» часто називаються інституціональними структурами й інтерпретуються як системи угод між освітніми суб'єктами, які визначають визнані всіма правилами для найбільш типових видів їх взаємодії в загальному освітньому середовищі. Горизонтальні зв'язки стають домінуючими в якості механізмів саморегулювання освітніх відносин як аспекту соціальних відносин, а відтак – і розвитку управлінських структур мережного характеру в освітній царині.

Найбільш характерними процесами, які характеризують освітній простір мережного суспільства і стимулюють становлення мережної парадигми управління галуззю, слід вважати:

- масове перенесення людьми їх інформаційно-освітньої активності та взаємодій у віртуальне середовище, також формування онлайн-вих педагогічних співтовариств. Перенесення інформаційної активності у віртуальний освітній простір означає використання безпосередньо інтернет-технологій для цілей комунікації, обміну інформацією, досягнення різноманітних освітніх цілей, включаючи й цілі управління освітньою сферою;

- перенесення різних організаційних утворів усередині віртуальних освітніх співтовариств і поширення в такий спосіб процесу створення мережних організацій для керування спільною діяльністю як певних груп людей, так і освітніх організацій та систем;

- створення у віртуальному просторі мережі Інтернет необхідних умов для взаємодії мережних освітніх організацій і членів онлайн-вих освітніх співтовариств, включаючи умови інституціональної структури і мережний механізм координації діяльності освітніх суб'єктів.

Вказані процеси визначають загально-системні передумови становлення мережного управління в освіті як атрибуту процесу формування інформаційно-мережного суспільства знання. У цьому контексті велике значення має впровадження мережної парадигми управління освітою, у межах якої відкриваються перспективи системної адаптації до умов інформаційного суспільства вітчизняного управління освітою на основі комплексних інновацій, пов'язаних зі становленням мережного освітнього простору. Трансформація управління освітою на парадигмальних засадах мережного управління дає можливість забезпечити якісні зміни у змісті й формах освіти, економіці освіти, керуванні системою освіти.

Слід сказати, що сьогодні впровадження мережної парадигми управління освітою здійснюється передусім як стохастичний процес входження освітніх організацій у простір мережного суспільства. На практиці починають складатися різні форми спільного використання багатьма освітніми суб'єктами матеріальних, навчальних, кадрових і інших ресурсів. Це забезпечує більш широкий спектр можливостей самостійного вибору необхідних навчальних курсів і освітніх програм поза твердою залежністю від відомчої належності освітніх установ та організацій.

Сьогодні на рівні освітньої політики практики мережної взаємодії в основному забезпечують легітимність існування й діяльності «нестандартних» (альтернативних, експериментальних, екземплярних) освітніх практик. Однак потрібно мати на увазі, що створення освітніх мереж забезпечує, з одного боку, певну локалізацію ініціатив і можливість їх внутрішнього розвитку, а з іншого – саме мережа є «перехідним містком між інноваційним рухом і масовою педагогічною практикою,

який забезпечує зняття виникаючих між ними конфліктів, сприяє постійній взаємодії й діалогу [5]. Освітні мережі вибудовуються як синхронізація організованих потоків людських та матеріальних ресурсів, що спирається на органи управління, дослідницькі інститути, а також контрактні, спонсорські й інші механізми фінансування.

На нашу думку, основним методологічним недоліком розвитку мережного управління в освіті є відсутність розуміння його специфіки у контексті забезпечення соціального ефекту освітньої діяльності. Мережну освіту не слід ототожнювати з використанням комп'ютерної мережі або торговельної мережі, у яких мережна ідеологія й основна користь полягає в зниженні сукупної вартості володіння компонентом мережі. З іншого боку, освіта у мережній формі не зводиться до використання комп'ютера, а пов'язана з іншим змістом і організацією, іншим методичним і кадровим забезпеченням усієї освітньої інфраструктури. Власне, мова йде про якісно нові освітні феномени – мережні освітні комунікації, мережний освітній простір, мережне управління освітою і навіть про «мережну педагогіку», на сьогодні практично не розроблену і не досліджену. І будь-яка масова компанія комп'ютеризації за відсутності системного мережного управління освітою досить далека від ідей і живих процесів мережної освіти, хоча нові інформаційні технології і стають на наших очах її базовими природними елементами.

Найбільш перспективним напрямом впровадження мережного управління у вітчизняній освіті є використання цільових методів управління, які орієнтовані на становлення цілком конкретних форм мережної взаємодії в освіті. Відомий дослідник проблеми А.І. Адамський відзначає, що мережна взаємодія може здійснюватися за допомогою організації мережних проєктів, мережних програм і мережних подій [1, с. 17].

Мережні проєкти є однією з найпоширеніших форм діяльності у сучасній освітній мережі. Мережний проєкт розробляється під конкретні завдання та проблеми, які визначають необхідність організації спільної діяльності з розподілом праці для досягнення конкретних результатів. Мережна програма реалізується на основі освітнього замовлення, змістовно й організаційно забезпечує реалізацію індивідуального (групового) освітнього маршруту. Мережні освітні події представлені у наявній практиці науковими школами, академіями, конференціями. Це і є концентрована освітня форма, яка орієнтує на проведення заходу зусиллями освітньої організації або низки організацій і дозволяє адекватно розв'язати цілий комплекс завдань. З використанням вказаних форм реалізація мережної взаємодії можлива через доступ до ресурсів усіх структур освітньої мере-

жі, швидке встановлення багатобічних зв'язків між усіма учасниками і готовність їх до використання свого ресурсу для досягнення загальних цілей і реалізацією власних завдань.

Висновки. Становлення мережної парадигми управління є одним з інноваційних процесів формування інформаційного суспільства. Процес мережної модернізації діючих освітніх інститутів і організацій означає активне використання інформаційних технологій і суттєве

зменшення частки традиційних ієрархічних форм керування. Основним методологічним недоліком розвитку мережного управління в освіті є відсутність розуміння його специфіки у контексті забезпечення соціального ефекту освітньої діяльності. Перспективним напрямом упровадження мережного управління в освіті є використання цільових методів управління, які орієнтовані на становлення цілком конкретних форм мережної взаємодії в освіті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адамский А.И. Сетевое партнерство в образовании [Текст] / А.И. Адамский. – М.: Эврика, 2004. – 144 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ.; под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс; пер. с англ. // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 494-505.
4. Соколова Г.Н. Модернизация как «ответ» общества на «вызов» глобальных изменений в мире / Г.Н. Соколова // Социологический альманах. – 2013. – № 4. – С. 23-38.
5. Цирульников А.М. Шкільна мережа замість управлінської вертикалі [Електронний ресурс] / А.М. Цирульников. – Режим доступу: <http://altruism.ru/sengine.cgi/5/7/8/12/2/>.
6. Цыцарев А.А. Сетевое информационное общество: антропологическое измерение / А.А. Цыцарев // Вестник Приамурского гос. ун-та им. Шолом-Алейхема. – 2011. – № 1-1. – С. 73-85.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2014

REFERENCES:

1. *Adamski A.I.* Setevoe partnerstvo v obrazovanii (Network Partnership in Education), Moscow, 2004. – 144 p.
2. *Castells M.* Informatsionnaya epoha: ekonomika, obschestvo i kultura (The Information Age: Economy, Society and Culture), Moscow, 2000. 608 p.
3. *Castells M.* Stanovlenie obschestva setevykh struktur (Formation society networking), *Novaya postindustrialnaya volna na Zapade*, Moscow, 1999. pp. 494-505.
4. *Sokolova G.N.* Modernizatsiya kak «otvet» obschestva na «vyzov» globalnykh izmeneniy v mire (Modernization as a «response» to the society to the «challenge» of global changes in the world), *Sotsiologicheskii almanah*, 2013, no. 4 pp. 23-38
5. *Cirulnikov, A.M.* Shkol'naya setj vmesto upravlencheskoyj vertikali [Eh/r]. URL <http://altruism.ru/sengine.cgi/5/7/8/12/2/>
6. *Tsytsarev A.A.* Setevoe informatsionnoe obschestvo: antropologicheskoe izmerenie (Network information society: an anthropological dimension), *Vestnik Priamurskogo gosudarstvennogo universiteta im. Sholom Aleichem*, 2011, no. 1-1, pp. 73-85.

Колесник Ольга Олегівна – здобувач

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Адреса: 49006, м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70

E-mail: yu_h@inbox.ru

Kolesnic Olga Olegovna – applicant

Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education

Address: 70, Sverdlov Str., Dnepropetrovsk, 49006

E-mail: yu_h@inbox.ru